

2. **Осовська Г.В.** Управління трудовими ресурсами : навч. посібник / Г.В. Осовська, О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 224 с.
3. **Садова У.Я.** Соціальна політика в Україні : регіональні дослідження і перспективи розвитку : монографія / У.Я. Садова. – Львів : ІРД НАН України, 2005. – 408 с.
4. **Конвенції та рекомендації**, ухвалені Міжнародною організацією праці / Міжнародне бюро праці. – Женева. – 1999. – Т. 1, 2. – 1560 с.
5. **Жуков В.** Соціальне партнерство в Україні : навч. посібник / В. Жуков, В. Скуратівський. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 200 с.
6. **Економічна енциклопедія** : [у 3-х т.]. – К. : Вид. центр "Академія", 2002. / голова редакційної ради: Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. – Т. 3 / [відп. ред. Мочерний С.В. та ін.]. – 2002. – 952 с.
7. **Міжнародні організації** : навч. посібник / за ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського. – К. : ЦУЛ, 2003. – 288 с.
8. **Біляцький С.** Соціальне партнерство у розв'язанні проблем зайнятості (приклад ЄС для України) / Україна : аспекти праці / С. Біляцький, А. Хахлюк, Т. Мірошніченко. – 2003. – № 3. – С. 123-129.
9. **Закон України** "Про колективні договори і угоди" / Кодекс законів про працю. – Харків : ПП "ИНГВІНІ", 2008. – 128 с.
10. **Статистичний щорічник** України за 2006 р. / Держком. статистики України / за ред. О.Г. Осауленка. – К. : Вид-во "Консультант", 2007. – 551 с.
11. **Статистичний щорічник** Закарпаття за 2006 / Головне управління статистики у Закарпатській області / за ред. І.В. Ільтьо. – Ужгород, 2007. – 591 с.
12. **Історія економічних учень** : підручник / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Тарасенко, А.М. Поручник та ін. – К. : Вид-во Київського НЕУ, 2001. – 564 с.
13. **Мікловда В.П.** Концептуальні основи формування регіонального ринку праці: монографія / В.П. Мікловда, В.В. Мікловда, М.С. Смовженко / Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіональні особливості [Долішній М. І., Злупко С. М. та ін.]. – Ужгород : Карпати, 1997. – 422 с.
14. **Державне регулювання економіки** / Михасюк І. Р., Мельник А. Ф., Крупка М. І., Залога З. М. – Львів : Вид-во "Українські технології", 1999. – 640 с.
15. **Статистичний щорічник** України за 2005 р. / Держком. статистики України / за ред. О.Г. Осауленка. – К. : Вид-во "Консультант", 2006. – 575 с.
16. **Програма зайнятості населення** Закарпатської області на 2006-2007 рр. / Рішення двадцятої сесії обласної ради від 22 грудня 2005 р., № 649. – Ужгород, 2005. – Кн. 1. – 39 с.
17. **Програма діяльності** Кабінету Міністрів України "На зустріч людям". [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
18. **Закон України** "Про зайнятість населення" (станом на 1 березня 1999 р.) / Верховна Рада України : офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1999. – 32 с.
19. **Закон України** "Про місцеве самоврядування в Україні". [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

УДК 314 (477)

*Ст. викл. Н.М. Заярна, канд. екон. наук;
студ. Н.І. Горбаль – Львівська КА*

ОЦІНКА І ПРОГНОЗУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглянуто взаємодію умов життя населення і геодемографічної системи країни, що виявляється в інтенсивності демографічних процесів, яким сьогодні притаманні швидкі зміни як на макро-, так і на макрорівнях. Ці процеси складно прогнозувати і відтак досить важко переоцінити значення таких прогнозів для формування довго- і середньострокової стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: демографічна ситуація, демографічний процес, демографічний прогноз.

Senior teacher N.M. Zaiarna; stud. N.I. Gorbal – L'viv commercial academy

Estimation and prognostication of demographic situation in Ukraine

Cooperation of terms of life of population and geodemografichnoy system of that or other country appears in intensities of demographic processes, to which today inherent rapid changes both on macro- and on macrolevels. It is difficult to forecast these processes and from hardness so enough to over-estimate the value of such prognoses for forming of long- and mediumterm strategy of socio-economic development of country.

Keywords: demographic situation, demographic, demographic process, demographic prognosis.

Дані про демографічну ситуацію в країні, зокрема про чисельність і статевовіковий склад населення є основою визначення перспективних доходів і видатків держави, зокрема таких важливих складників, як фінансування пенсій, соціальних виплат, освітніх та медичних закладів тощо. Без глибоких демографічних обґрунтувань практично неможливо визначити і розмір дохідної частини бюджету, яка залежить від чисельності робочої сили, рівня її економічної активності, освіти і кваліфікації. Населення є головною продуктивною силою, а також споживачем матеріальних благ. Темпи та пропорції економічного розвитку країни, регіону, зокрема обсяги виробництва та споживання, їх зміни істотно залежать від чисельності населення, його вікової, освітньої, професійної та соціальної структур, чисельності трудових ресурсів.

Дослідження і частково прогнозування демографічної ситуації і демографічних процесів в Україні здійснювали чимало українських вчених, зокрема С.Д. Біляцький, В.І. Волобуєв, В.Н. Герасимчук, Н.І. Дубницька, Я.І. Жупанський, Ф.М. Іллюк, С.І. Копчак, О.В. Корж, Т.П. Кравченко, Г.І. Крючков, Е.М. Лібанова, М.Б. Махсма, В.Л. Стешенко та ін. Проте не можна стверджувати з абсолютною впевненістю, що питання наукового дослідження і прогнозування демографічної ситуації в Україні на сьогодні є достатньо вивченим. Тому ця проблема потребує додаткового дослідження теоретичних і методологічних підходів щодо аналізу і прогнозу демографічної ситуації, яка сформувалася в Україні з часу досягнення нею незалежності.

Метою дослідження є аналіз демографічної ситуації в Україні протягом періоду 1990-2007 рр., визначення можливості прогнозування такої ситуації, а також окреслення основних практичних заходів покращення її у майбутньому. У табл. 1 наведено дані Державного комітету статистики України щодо демографічної ситуації в Україні за період з 1990 р. по 2008 р., а також абсолютні зміни чисельності постійного населення країни.

Протягом 1991-1994 рр. спостерігалася тенденція до збільшення чисельності постійного населення України. Проте, з 1994 р. розпочався зворотний процес, тобто чисельність населення почала різко скорочуватись і, якщо, в тому ж таки 1994 р. зміна чисельності населення відносно 1990 р. була ще додатною, то вже з наступного 1995 р. ця величина стала від'ємною.

На жаль, така спадна тенденція наявна і зараз, хоча судячи з даних, наведених в табл. 1, починаючи з 2002 р. зменшення чисельності населення дещо сповільнилося, що підтверджують показники відхилення чисельності постійного населення країни кожного наступного року щодо попереднього.

Так, за останніми даними Держкомстату станом, на 1 січня 2008 р. в Україні чисельність постійного населення становила 46192,3 тис. осіб, що на 273,4 тис. осіб менше, ніж попереднього року і на 5364,2 тис. осіб менше порівняно з 1990 р. Щодо динаміки зміни чисельності постійного населення, то на початок 2008 р. вона становила 99,4 % відносно попереднього 2007 р. і 89,6 % – до 1990 р.

Табл. 1. Зміна чисельності постійного населення України за період 1990-2008 рр.

Рік	Кількість постійного населення	Відхилення чисельності постійного населення до		Динаміка зміни чисельності постійного населення до	
	всього, тис. осіб	попереднього року	1990 р.	попереднього року	1990 р.
1990	51556,5	-	-	100,0	100,0
1991	51623,5	67,0	67,0	100,1	100,1
1992	51708,2	84,7	151,7	100,2	100,3
1993	51870,4	162,2	313,9	100,3	100,6
1994	51715,4	-155,0	158,9	99,7	100,3
1995	51300,4	-415,0	-256,1	99,2	99,5
1996	50874,1	-426,3	-682,4	99,2	98,7
1997	50400,0	-474,1	-1156,5	99,1	97,8
1998	49973,5	-426,5	-1583,0	99,2	96,9
1999	49544,8	-428,7	-2011,7	99,1	96,1
2000	49115,0	-429,8	-2441,5	99,1	95,3
2001	48663,6	-451,4	-2892,9	99,1	94,4
2002*	48240,9	-422,7	-3315,6	99,1	93,6
2003	47823,1	-417,8	-3733,4	99,1	92,8
2004	47442,1	-381,0	-4114,4	99,2	92,0
2005	47100,5	-341,6	-4456,0	99,3	91,4
2006	46749,2	-351,3	-4807,3	99,3	90,7
2007	46465,7	-283,5	-5090,8	99,4	90,1
2008**	46192,3	-273,4	-5364,2	99,4	89,6

Примітка: таблицю розроблено на основі даних Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

* за даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 р.

** станом на 1 січня 2008 р.

Динаміка чисельності та складу населення характеризується значною мірою невизначеності: процеси народжуваності, смертності та міграції мають стохастичний характер. На їх перебіг впливає багато прихованих чинників, які складно виявляти та кількісно виміряти. Це означає, що для показників цього типу майже неможливо побудувати абсолютно точний прогноз. Тому під час прогнозування слід враховувати певну величину ймовірності, а також розраховувати відповідні межі інтервалу, в якому власне знаходитиметься прогноз. Причому, існує правило, згідно з яким, що меншим є прийнятний довірчий інтервал, то меншою є імовірність реалізації прогнозу.

Складність процесу розроблення прогнозів такого роду полягає також у масштабності величин, що беруться до уваги для здійснення розрахунків. Тому дослідженням і прогнозуванням демографічних процесів і явищ займаються не лише окремі науковці, але й цілі підрозділи різноманітних науково-

дослідних установ. Ця тема є предметом обговорення безлічі з'їздів, наукових конференцій та інших заходів, з приводу цієї проблематики видано чимало публікацій і наукової літератури.

Висновки основних досліджень з цієї проблематики в Україні були розглянуті на Міжнародній науково-практичній конференції "Людський розвиток в Україні: проблеми та перспективи" (2006 р.), Міжнародному семінарі з проблем смертності в країнах колишнього СРСР (2006 р.), Міжнародній науково-практичній конференції "Парадигма соціальної політики України на зламі тисячоліть" (2007 р.) та висвітлені у численних монографіях протягом кількох останніх років.

Зважаючи на науковий доробок та досвід інших країн, фахівці Держкомстату й Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України розробили багатоваріантний демографічний прогноз на основі поєднання різних гіпотез народжуваності, тривалості життя та міграції. Основний варіант представленого прогнозу представляє найбільш вірогідний сценарій розвитку демографічної ситуації України на період до 2050 р., який може бути покладений в основу державних стратегій соціального та економічного розвитку.

Проаналізувавши найпопулярніші серед науковців прогнози і міркування щодо демографічної ситуації в Україні в найближчому майбутньому, ватро зауважити, що вичерпання потенціалу демографічного зростання України визначає неможливість найближчим часом не лише розширеного, а й простого відтворення населення. Навіть за умови збільшення народжуваності до найвищого в сучасній Європі рівня (2 дитини на жінку) і зменшення смертності до найнижчого у світі рівня (середня очікувана тривалість життя – 80 років) протягом найближчого десятиліття чисельність населення України неухильно скорочуватиметься. На рис. 1 і в табл. 2 зображено один з таких прогнозів на основі офіційної інформації, взятої з послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 р.". За оптимістичним варіантом прогнозу, до 2026 р. загальна чисельність населення України скоротиться до 43,3, а за песимістичним – до 40,4 млн осіб [2]. Загальні параметри демографічного руху змінюватимуться відповідно до зміни кількості народжених, померлих і загальної чисельності населення.

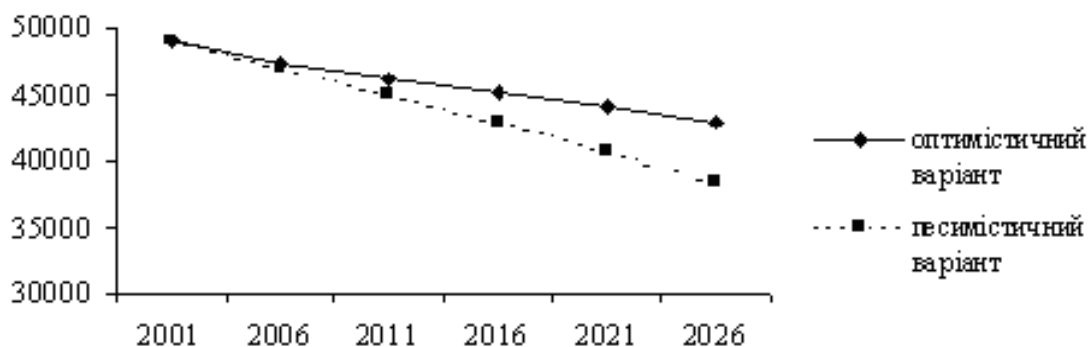

Рис. 1. Прогноз чисельності населення, тис. осіб [2]

Депопуляція, імовірно, дещо послаблюватиметься протягом першого десятиріччя XXI ст. (за оптимістичним варіантом – до середини другого десятиріччя), що зумовлено скороченням різниці між кількістю померлих та народжених.

**Табл. 2. Основні параметри демографічного прогнозу,
тис. осіб на початок року [2]**

	2001	2006	2011	2016	2021	2026
Загальна чисельність населення (осіб)	49036,5	47330,3	46198,5	45243,7	44326,7	43352,2
Оптимістичний варіант						
Песимістичний варіант	49036,5	47301,6	45726,2	44054,2	42238,2	40355,5
Чисельність чоловіків (осіб)						
Оптимістичний варіант	22775,7	21938,2	21427,4	21044,5	20709,4	20359,2
Песимістичний варіант	22775,7	21923,8	21185,8	20434,1	19635,1	18809,0
Чисельність жінок (осіб)						
Оптимістичний варіант	26260,8	25392,1	24771,1	24199,2	23617,3	22993,0
Песимістичний варіант	26260,8	25377,8	25540,5	23620,1	22603,2	21546,5

Отже, незважаючи на певні позитивні зрушення, демографічна ситуація в Україні залишається складною. Відсутні об'єктивні підстави призупинення існуючої тенденції скорочення загальної чисельності населення. У цій ситуації напрями демографічної політики держави мають спрямовуватися передусім на підвищення рівня та поліпшення якості життя населення. Акценти варто робити не на кількісних, а на якісних параметрах демографічного відтворення. Необхідно сконцентрувати зусилля на вирішенні поточних і стратегічних завдань – економічному забезпеченні відтворення населення, належному соціальному захисті сімей з дітьми та осіб похилого віку, поліпшенні екологічної ситуації, зниженні виробничого та побутового (передусім, пов'язаного з транспортом) травматизму, популяризації здорового способу життя (зниженні масштабів тютюнопаління, особливо серед молоді, формуванні культури вживання алкогольних напоїв), забезпеченні доступності якісної медичної допомоги та освіти, що, зрештою, стане вагомим підґрунтям для переходу до сучасного режиму відтворення населення і підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

Література

1. **Постанова Президії Національної академії наук України** "Про демографічний прогноз розвитку України до 2050 р." № 313 від 21 листопада 2007 р.
2. **Послання Президента України** до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році".
3. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. **Лібанова Е.М.** Ринок праці : навч. посібник. – К. : ЦНЛ, 2003. – 236 с.

УДК [330.101:331.522.4](477)

Здобувач Г.В. Река – Львівська КА

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ

Проаналізовано різні підходи до трактування категорій "інтелектуальний потенціал" та "інтелектуальний капітал", на основі чого з'ясовано спільні і відмінні риси між ними. Розглянуто структуру інтелектуального капіталу та умови перетворення інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний потенціал, людський капітал, структурний капітал.